

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ๒) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ตามหลักพุทธธรรม เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการดำเนินการค้นคว้าหาข้อมูลเชิงคุณภาพภาคสนาม โดยการทบทวนเอกสารจากพระไตรปิฎก หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๕ รูป/คน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยผู้วิจัยสรุปผลได้ดังนี้

๕.๑.๑ บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ พบว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ ส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในระดับชุมชน ทั้งนี้ผู้นำชุมชนได้แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะคือ ๑) ผู้นำแบบเป็นทางการ เป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้า และให้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดตามกฎหมายขององค์กรนั้นๆ ๒) ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เป็นผู้นำที่ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชา เพราะไม่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้า แต่ชุมชนให้การยอมรับและยกย่องให้เป็นผู้นำ เพราะมีคุณสมบัติหลายประการที่ชุมชนต้องการ เช่น ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ มนุษย์สัมพันธ์ เป็นต้น การมีวิสัยทัศน์ที่ดี โดยใช้ความรู้ ความสามารถ เปิดเผยความจริงและชี้แจงข้อเท็จจริงด้วยความจริงใจก็เป็นอีกเหตุผลที่ทำให้ผู้นำเป็นที่เคารพ นับถือของผู้อื่น การรักษาสุขภาพจะหา มีความเสมอภาค ไม่อคติ และให้ความยุติธรรม ในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ผู้นำควรจะมีทักษะในการสื่อสารให้คนในชุมชนได้รับฟัง

ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง สร้างความร่วมมือ ร่วมใจกับชุมชน ให้ความสำคัญถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ประนีประนอม อนุโลมและผ่อนผัน เพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรง การปรับทัศนคติ การลดทิวทัศน์ พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะความคิดเห็น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ อันเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และนำไปสู่แนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอาจเป็นไปได้ด้วยความเต็มใจ หรือผลักดันให้เข้าไปมีส่วนร่วมที่อยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจและความเสมอภาคกัน จะทำให้เกิดการกระจายโอกาสให้คนในชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อการพัฒนาป่าชุมชนและนำไปสู่ความสงบสุขของชุมชนอย่างแท้จริง

๕.๑.๒ สภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ในเขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ซึ่งตั้งอยู่ที่ บ้านทุ่งผึ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ไร่ ๒ งาน ๘๗ ตารางวา อยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงมหาดไทย (ที่เลี้ยงสัตว์ บ้านทุ่งผึ้ง – สาธารณประโยชน์) ออกให้ ณ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ทิศเหนือ ติดกับลำห้วยยางซึ่งเป็นลำห้วยขนาดลึกผ่านการกัดเซาะของสายน้ำ ในฤดูแล้งจะไม่มีน้ำและที่สำคัญยังติดกับที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน จึงถูกบุกรุกจับจองเป็นพื้นที่เพื่อปลูกพืชผักสวนครัวในการดำรงชีพ ทิศตะวันออกของป่าชุมชน ติดกับทางสาธารณประโยชน์ ทิศตะวันตก ติดกับที่ดินที่มีการครอบครองมีการทำประโยชน์จากส่วนราชการในการขอใช้พื้นที่ ส่วนทิศใต้ ติดกับลำเหมืองสาธารณประโยชน์มีการเข้าจับจองเป็นที่ทำกิน ในการดำเนินการของผู้นำชุมชนมีความเชื่อมั่นว่า การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนด้วยใจที่รักและหวงแหนทำให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่า สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างจิตสำนึกให้รู้จักทดแทนบุญคุณแก่ป่าที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน และการร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน มีกลไกแบบแผนการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ชัดเจน มีกฎกติกาและระเบียบต่างๆ มาบังคับใช้ในพื้นที่ป่าชุมชนได้อย่างเหมาะสม การนำองค์ความรู้เชิงอนุรักษ์ เชิงวิชาการและหลักนิติธรรม เพื่อนำมาয়กระดับป่าชุมชน ให้เป็นป่าชุมชนระดับชาติ ทางชุมชนเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐควรยอมเสียสละ และผ่อนปรนให้ชาวบ้านมีพื้นที่ทำกินและเลี้ยงชีพ การมีแนวเขตที่ชัดเจน ไม่ยึดหลักข้อกฎหมายมากเกินไปในการจัดการป่าชุมชนเพียงอย่างเดียว และที่ผ่านมามหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน

อย่างไรก็ตาม การจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ที่ยังเป็นปมปัญหาระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน ยังเกิดขึ้นมาตลอดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องกฎหมาย ที่ภาครัฐยังไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิในที่ดินทำกิน ในพื้นที่ทับซ้อนของชุมชนกับป่า การแก้ปัญหาในด้านขอบเขตพื้นที่ โดยใช้แนวคิดในการนำองค์ความรู้ อันเป็นหลักการที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดความสำเร็จ ในการแก้ปัญหา

ของป่าชุมชนในแต่ละพื้นที่ การนำหลักการทรงงานและโครงการต่าง ๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ที่เรียกว่า “ศาสตร์พระราชา” จากโครงการของพระองค์มาใช้แก้ปัญหา นั้นมีหลักคิดในการมองให้เห็นรอบด้านของปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่เพียงมองผ่านกฎหมายต่างๆ เท่านั้น แต่ได้ สร้างระบบให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ได้มีส่วนร่วม ในการตกลงร่วมกัน กำกับดูแลกันเอง และร่วมจัดการป่าชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ จนเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความเคารพต่อหน้าที่ ของทั้งภาครัฐและชุมชนเอง เกิดกลไกยุติธรรมระดับชุมชน เพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน และสามารถขยายผล เพื่อแก้ปัญหาจากการเรียนรู้ ด้วยกรอบแนวคิดที่นำไปปฏิบัติให้สำเร็จได้ การสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่ตามแนวทาง “ระเบิดจากข้างใน” การใช้ หลักการจัดการทรัพยากร “ดิน-น้ำ-ป่า” ของพื้นที่ และการใช้ “มาตรการชุมชน” ผสมผสานหลักการ เรียนรู้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อรับความ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต ในการศึกษาขอบเขตพื้นที่ พิกัด เอกสารสิทธิ์ที่ดิน ตามความเป็นจริง ได้ยึดในหลักความเป็นจริงตามภูมิศาสตร์พื้นที่ กฎกติกาของชุมชน ที่ใช้ควบคุม พื้นที่ป่าชุมชนนั้น เมื่อกำหนดแผนการจัดการ ก็ได้ดำเนินการปฏิบัติตามแผนการ มีการติดตาม ประเมินผล โดยใช้กลไกที่น่าเชื่อถือมากำกับดูแล สรุปเป็นองค์ความรู้ เป็นบทเรียน ในการแก้ไข ปัญหาโดยใช้กฎหมายบังคับ และมีบทลงโทษรุนแรง ได้ปรับเป็นการใช้แนวทางพัฒนาร่วมกัน เพื่อให้ ทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วม เกิดความเชื่อใจและเชื่อมั่นในการแก้ปัญหาการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนได้

๕.๑.๓ แนวทางในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนในเขต อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หลัก สारณียธรรม ๖ ประการ

จากการศึกษาพบว่า การจัดการพื้นที่ป่าชุมชน มาจากการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน ปัจจุบันวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ความไม่ ชัดเจนของขอบเขตพื้นที่รอบแนวเขตป่าชุมชนเกิดความไม่ชัดเจน การขาดความรู้ ในข้อกฎหมายและ ข้อบัญญัติของรัฐทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น การศึกษาหาแนวทางในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ ทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ก็เพื่อจุดหมายในการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อ ชุมชน สังคม และสืบทอดไปยังลูกหลานต่อไป หลักสารณียธรรม ๖ ประการ เป็นแนวทางในการ เสริมสร้างความสมานฉันท์ สามารถนำมาใช้ในการจัดการป่าชุมชนให้เป็นระบบมากขึ้น ความมีเมตตา เป็นหลักสำคัญอย่างยิ่ง การเสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม เอื้อเฟื้อกันในชุมชน เคารพกฎระเบียบ ของชุมชน ในการใช้ประโยชน์จากผลผลิตของป่าชุมชน และได้ยกเอาหลักสารณียธรรม ๖ ประการ ที่พอจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วย ๑) เมตตาการุณยธรรม แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ๒) เมตตาจริยธรรม สั่งสอน แนะนำ

ตกเดือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ ๓) เมตตามโนกรรม ตั้งจิตปรารถนาดี ๔) สาธารณโมคิ ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน ๕) สีสสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ๖) ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน ที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ล้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา ซึ่งหลักสารณียธรรมธรรมนี้เป็นความสมัครสมานสามัคคีกันอันเป็นรากฐานสำคัญที่เอื้อให้คุณค่าเหล่านั้นดำรงอยู่ในสังคมและชุมชน ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงความสมานฉันท์ จึงสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดความเจริญก้าวหน้าของสังคมนั้นๆ ได้ เนื่องจากประชาชนใช้สติปัญญาและเหตุผลมากกว่าการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา มีระบบการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่ดีทำให้ไม่ลุกลามจนกลายเป็นการใช้ความรุนแรงต่อกัน

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ในการวางแผนพัฒนาเพื่อให้สามารถเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้เหมาะสมกับปัจจุบัน การจัดการควรจะทำให้ชุมชนตระหนักถึงความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่เพื่อการคงอยู่ของสภาพป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม จากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต จึงทำให้เกิดสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงป่าจากป่าที่อุดมสมบูรณ์กลายเป็นพื้นที่ป่าที่ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบทั้งทางระบบนิเวศและทางสังคมที่เผชิญอยู่ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้มุ่งเน้นที่จะค้นหาคัดเลือกและเลือกสรรสิ่งที่ผู้นำควรจะต้องมีต้องใช้ในการพัฒนาทั้งรูปแบบและแนวทางการปฏิบัติจนนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนและการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของสังคมในชุมชน ซึ่งมีประเด็นที่ควรศึกษาสำหรับผู้นำ ดังนี้

๕.๒.๑ ผู้นำชุมชนต้องค้นหาศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ก่อน จากบทบาทของการทำงานและภาระหน้าที่ตามที่เป็นอยู่ต้องวางตัวเป็นกลาง ในความสามารถของผู้นำต้องเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย การรับฟังปัญหาของชุมชนเพื่อนำไปแก้ไขและหาทางออกอย่างชาญฉลาดมีความเที่ยงธรรมในการทำงาน มีการคิดอย่างเป็นระบบ ย่อมทำให้ประสิทธิภาพของการทำงานบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ การประสานกันเป็นทีมงานในการทำงานต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจึงก่อเกิดเป็นเครือข่ายซึ่งเป็นรูปแบบที่จะนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรม ที่สำคัญผู้นำต้องมีคุณสมบัติหรือลักษณะความเป็นผู้นำ คือ ต้องเสียสละความสุขของตนเอง มองถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และต้องได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายในการประสานความร่วมมือ อันเป็นคุณลักษณะเฉพาะจึงจะทำให้บทบาทผู้นำในการเสริมสร้างสมานฉันท์ได้รับความยอมรับได้

๕.๒.๒ การจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ต้องให้ชุมชนผนึกกำลังในการขับเคลื่อนงานจากการมีส่วนร่วม ไม่หวังรอแต่ในส่วนงานของภาครัฐอย่างเดียวในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน การสร้างจิตสำนึกตระหนักถึงความรักและความหวงแหนในพื้นที่อย่างชาญฉลาดรวมถึงการปกป้องสิทธิในการ

ใช้ประโยชน์อย่างชอบธรรม เป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยในครั้งนี้ หากชุมชนใดที่อ่อนแอในการที่แตกแยกทางความคิดและความเห็นต่าง ในการจัดการป่าก็จะทำให้การทำงานต้องเจอกับความล้มเหลวอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้น การจะทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนได้ ต้องมีการปรับแนวคิดในการจัดการ โดยใช้หลักของทางเศรษฐศาสตร์ควบคู่ไปกับหลักของรัฐศาสตร์ คือ การให้คนมีอยู่มีกินสร้างรายได้ให้คนในชุมชนก่อนจากพื้นที่ๆ มีอยู่ การสร้างมูลค่าของภาคเกษตรกรรม โดยใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่ากับผลผลิตที่ได้ โดยอาศัยองค์กรเครือข่าย ความเชื่อมโยงทั้งภาครัฐและเอกชน การสร้างมูลค่าของภาคการเกษตรแปรรูปผลผลิตของชุมชนและนำสู่ตลาดเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อให้การรักษาป่าเกิดความยั่งยืน เพราะว่าถ้าประชาชนมีรายได้พอเพียงสำหรับเลี้ยงชีพ ในพื้นที่ที่มีอยู่เดิมแล้ว การบุกโค่นไม้ทำลายป่าหรือการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มก็就不用เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นน้อยที่สุด เป็นหลักคิดที่เป็นพื้นฐาน โดยไม่ต้องเสี่ยงจากการถูกจับในการบุกรุกป่าตามกฎหมายและทางเจ้าหน้าที่ก็ไม่ต้องหนักใจในการทำหน้าที่การดูแลควบคุมพื้นที่ป่าชุมชน การปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการทำเกษตรแบบทุนนิยม โดยป้อนผลผลิตการเกษตรสู่โรงงานอุตสาหกรรมโดยตรง กับแนวคิดการทำเกษตรแบบเพิ่มมูลค่าผลผลิต โดยมีองค์กรสนับสนุนต่อยอดแปรรูปแล้วนำไปสู่ตลาดเพื่อระบายสินค้า เป็นแนวคิดที่ต้องอาศัยองค์ความรู้และเทคนิคจากผู้เชี่ยวชาญและเพิ่มเติมความรู้สู่ภาคเกษตรกร จึงจะทำให้การจัดการป่าชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืนได้

๕.๒.๓ แนวทางการเสริมสร้างความสมานฉันท์ชุมชนต้องสร้างความคุ้นเคยขึ้น ระหว่างชุมชนกับองค์กรรัฐ เพื่อสลายกำแพงความไม่ไว้วางใจกันในเบื้องต้นก่อน จึงจะทำให้การจัดการป่าชุมชนเกิดความร่วมมือกันได้ การสร้างความตระหนักถึงความร่วมมือประสานใจ โดยใช้หลักธรรมาภิบาลมาเป็นอีกวิธีหนึ่งที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ในความเป็นจริง โดยหลักสารณียธรรมซึ่งเป็นหลักที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เคยใช้เพื่อให้เกิดอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและเสริมสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นต่อองค์กรและชุมชน ทำให้บุคคลเป็นที่รักของผู้พบเห็น เป็นที่เคารพรับถือ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นธรรมอันเกิดความสามัคคีกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งหลักสารณียธรรมประกอบไปด้วย ๖ ประการ คือ ๑) ตั้งมั่นเมตตาภาวกรรม ๒) ตั้งมั่นเมตตาวัจกรรม ๓) ตั้งมั่นเมตตาการุณกรรม ๔) สาธารณโภคี ๕) สีลสามัญญตา ๖) ทิฐิสามัญญตา การนำหลักสารณียธรรมทั้ง ๖ ประการ มาเป็นแนวทางเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคมเป็นอีกวิธีที่ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นแนวทางในการใช้สมานฉันท์ได้จริง การใช้กฎหมายนั้นไม่สามารถที่จะควบคุมประชาชนได้ เพราะกฎหมายหรือกฎระเบียบมีความแข็งแกร่งดั่ง ไม่ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม เป็นความเที่ยงตรง และเป็นเสมือนอาวุธเป็นบางครั้งที่มีการเผชิญหน้ากันระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ จึงไม่อาจทำให้การจัดการป่าชุมชนอย่างสมานฉันท์ประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น ผู้นำที่ดีควรจะเลือกใช้กฎหมายศีลธรรมควบคู่ไปกับกฎหมายทางบ้านเมือง

และต้องเข้าใจบริบทของชุมชนในการใช้ชีวิตหรือการดำรงชีวิต อีกประการรัฐควรเน้นยุทธศาสตร์เชิงรุก คือ การเข้าไปพบปะพูดคุยสร้างความเป็นกันเองกับชาวบ้านในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนและรัฐ จึงจะเป็นไปอย่างยั่งยืนได้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง “บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ถึงข้อเสนอแนะ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนี้

๕.๓.๑ แนวทางส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชน

๑) บทบาทของผู้นำชุมชนในการกำหนดทิศทางของการจัดการพื้นที่แต่ละที่ จะมีความแตกต่างกันในเรื่องของการบริหารเพราะแต่ละสภาพของป่าชุมชนจะมีความแตกต่างกันโดยสภาพพื้นที่ จากองค์ประกอบในความแตกต่างกันนี้ผู้นำจึงต้องคิดหาวิธีในการดำเนินการจากการระดมความคิดเห็นของชุมชน และจากนโยบายในส่วนของภาครัฐเอง จึงต้องมีการผสมผสานแนวคิดทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติจริง จึงจะทำให้ความสำเร็จเกิดขึ้นได้ ดังนั้น สิ่งที่จะทำให้เกิดขึ้นได้ อย่างเป็นรูปธรรมในการจัดการป่าชุมชนของผู้นำนั้นส่วนหนึ่งต้องขึ้นอยู่กับนโยบายของภาครัฐด้วยว่า สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ป่าชุมชนหรือไม่ด้วย แต่ทั้งนี้การที่ได้ผู้นำมีวิสัยทัศน์ปรับเปลี่ยนตามสภาพพื้นที่ของชุมชน ก็ย่อมจะมีความสำเร็จในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนได้เหมือนกัน ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับการประสานงานของผู้นำและการยึดหยุ่นของนโยบายตามความเป็นจริงอีกด้วย

๒) การจัดการป่าชุมชนในเขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ด้วยเพราะชุมชนได้ใช้วิถีการดำเนินชีวิตมาแต่ครั้งบรรพบุรุษในการจัดการพื้นที่ป่าโดยอาศัยการทำเกษตรกรรมและปศุสัตว์ เพราะเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในท้องที่ จึงไม่สอดคล้องกับนโยบายของทางรัฐ ทำให้เกิดความขัดแย้งและมีการต่อสู้ในเรื่องสิทธิที่ทำกินและการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของชุมชน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนาน ในการจัดการพื้นที่ป่าของภาครัฐตามนโยบายทวงคืนผืนป่า เพื่อจัดคืนพื้นที่สีเขียวให้กับประเทศ เป็นเสมือนของหนักที่วางอยู่บนป่าของคนในชุมชน ปัจจุบันการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมที่มีมา ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการทำเกษตรเพื่อปลดปล่อยตัวเองจากระบบทุน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นระหว่างรัฐกับประชาชน ดังนั้น ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างรัฐกับประชาชน ควรจะมีการพูดคุยกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงของพื้นที่ด้วย การใช้แต่นโยบายผู้วิจัยเห็นว่าไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาได้จริงในพื้นที่ควรที่จะมีการสังเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่แล้วจึงนำไปสู่การกำหนดนโยบาย จึงจะทำให้การจัดการป่าชุมชนเกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้

๓) แนวทางในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ตามหลักพุทธธรรมในเขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากจะใช้กฎระเบียบของป่าชุมชนมาควบคุมดูแลการบริหารจัดการพื้นที่แล้ว ยังจำเป็นต้องใช้กฎหมายทางศีลธรรมที่จะต้องนำมาใช้ควบคู่กันอีกด้วย ในบางสถานการณ์กับสิ่งที่เป็นจริงในความแตกต่างของการดำรงชีพของคนในชุมชนนั้น ความมีเมตตา ความเกื้อกูลกัน ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและมีให้เห็นได้ในสังคมของคนไทยเราอยู่ การจะใช้กฎระเบียบหรือกฎหมายเพื่อบังคับใช้อย่างเดียวไม่สามารถที่จะเกิดความยั่งยืนในบริบทของความเป็นจริงได้ นอกจากหลักสัจธรรมที่ยกมา ใช้กับความสมานฉันท์แล้วยังต้องยกหลักของพรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นธรรมะของผู้นำหรือผู้ปกครองมาเพิ่มเติม จึงจะทำให้การเสริมสร้างความสมานฉันท์ เกิดขึ้นได้จริงในพื้นที่

หลักพรหมวิหาร ๔ ประการคือ

(๑) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

(๒) กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

(๓) มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

(๔) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามทีพิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจดั่งชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะตามบทบาท

ผู้นำชุมชน ควรมีคุณสมบัติของภาวะผู้นำ ตามหลักทฤษฎีผู้นำแบบสากล ที่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ในการชักจูงหรือโน้มน้าวผู้อื่น ให้ร่วมกันสร้างจิตสำนึกในการรักและหวงแหนผืนป่า และนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการป่าชุมชนด้วยความเต็มใจ ภาครัฐ ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้ในป่าชุมชนอย่างเป็นระบบและจัดให้มีกระบวนการจัดการความรู้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง ภาครัฐ ควรมีนโยบายรองรับกับนโยบายการทวงคืนผืนป่า ด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน จัดสรรที่ดินเพื่อทำกินและเลี้ยงชีพ โดยคำนึงถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเป็นหลัก ภาครัฐ ควรมีการกระจายอำนาจในการจัดการป่าชุมชน ไปสู่องค์กรของชุมชนและที่มีศักยภาพในการจัดการป่าชุมชน ควรมีการเตรียมความพร้อมของผู้นำชุมชนกับชุมชน และเครือข่ายองค์กรที่เข้มแข็ง ในการมีส่วนร่วมจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ทั้งบุคลากร บริบท และองค์ความรู้ ควรวางแผนกำหนดกฎกติกา ข้อบัญญัติ ร่วมกันระหว่าง ผู้นำชุมชน องค์กรสนับสนุน และประชาชน ที่เป็นบริบทของชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยงในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยมีหลักการ แนวคิดและทฤษฎี ที่เป็น

สากล มีตัวอย่างแห่งความสำเร็จในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม หน่วยงานภาครัฐควรให้ความรู้ และข้อมูลเพิ่มเติม ในเชิงนิเวศวิทยา เชิงอนุรักษ์ เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้เป็นแนวทาง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการป่าชุมชน และในการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ควรมีการปฏิบัติงานและประสานงานร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แผนการดำเนินการจัดการป่าชุมชนเป็นระบบที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ป่าชุมชน ควรมีระบบการควบคุม ดูแลรักษาผลประโยชน์ ภายใต้หลักนิติธรรม ด้วยกลไกตามแผนการดำเนินการที่จัดทำร่วมกัน ควบคู่กับการปฏิบัติงาน ควรมีระบบการประเมินผล การดำเนินงานและการพัฒนาในการจัดการป่าชุมชนที่ชัดเจน เพื่อนำไปวิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไขต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษาวิจัยเรื่องขอบเขตที่ดินของป่าชุมชนที่ทับซ้อนกับป่าอนุรักษ์และป่าสงวน โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีอยู่ในจังหวัดน่าน
- ๒) ควรศึกษาวิจัยในพื้นที่ป่าลุ่มน้ำ ทั้งผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง
- ๓) ควรศึกษาวิจัยพื้นที่ป่าชุมชนในรูปแบบการบริหารแบบเศรษฐศาสตร์ โดยใช้หลักการบริหารสมัยใหม่